

»Min fæstemø fra Dalum præstegård«

En brevveksling mellem Ernst Trier og Marie Abel

Af *Christian Andersen*

I antikvariatets bogstabel lå »Ernst Trier og Marie Abel. En brevveksling«. Jeg købte bogen, da Marie Abel var datter af provst Abel, der var sognepræst i Dalum-Sanderum 1845-68 som den sidste præst i begge sogne. I 1869 blev Sanderum, hvor jeg selv har været sognepræst, udskilt som et selvstændigt sogn.

Leonard Abel blev født den 12. december 1797 i Understed sogn i Vendsyssel. 1824-41 var han sognepræst på Holmsland, hvor han også blev provst. Flere vidnesbyrd fortæller, at hans enkle levevis i forbindelse med en ihærdig indsats for at fremme beboernes timelige vel, gjorde ham både afholdt og respekteret på den barske vestkyst.

Da provst Abel kom til Dalum, blev hans stilling en anden. Mens han tidligere havde været banebryder og den selvfølgelige autoritet, hvad flere beskrivelser vidner om, falmede nu hans ydre glans. Han var udpræget rationalist, og det faldt ikke i så god jord på Fyn, hvilket hans senere svigersøn, Ernst Trier, kunne bekræfte: »I begyndelsen skal nogle af Odenses borgere have gået til Dalum for at høre ham prædike. Men det varede kun kort, og da jeg lærte ham at kende, var det kun småt med kirkegangen. Der var ofte ligefrem uhyggeligt tomt i den store Dalum kirke, og han stod uden indflydelse og betydning. Rationalismens tid var da forlængst forbi. Den grundtvigske bevægelse havde gjort sig stærkt gældende på Fyn.«¹

Forholdene i annekssognet Sanderum var ikke anderledes. Museumsinspektør H. Rasmussen, der var barn i Sanderum ca. 1855-60, har tegnet et billede fra sit fødesogn: »Provst Abel var en hæderlig mand, men af den gamle skole, der prædikede i rationalistisk ånd, og kirkegangen var derfor heller ikke særlig livlig, ofte var der kun få tilhørere. Sangen besørgedes af degnen alene; det var nemlig ikke skik, menigheden sang med, den så kun i salmebogen.«²

Det var et skæbnens paradoks, at Ernst Trier fandt sin ægtefælle Marie i Dalum præstegård. »Min fæstemø« kalder han hende. Mens Trier var glad, livlig og meget talende, tav alle i Abels nærværelse, også hustruen. Her var han endnu autoriteten. Hver eftermiddag - fortæller Trier i sine erindringer - sad Abel iført sin grønne slåbrok og røg af sin lange pipe, idet han gyngede frem og tilbage i gyngestolen.

Dalum gamle præstegård, nedrevet 1926. (Efter maleri).

Marie Abel blev født den 2. februar 1845 i Eltang, hvor faderen nogle år var præst. Hun var den yngste af 13 børn. Som ærkerationalist var Abel indædt modstander af Grundtvig og hans bevægelse. Derfor var det svært for ham at opleve, at yndlingsdatteren forelskede sig i en overbevist Grundtvig-discipel. Ernst Trier blev født den 23. januar 1837 som søn af en jødisk grossererfamilie i København. Morfaderen, M. L. Nathanson, var som redaktør af Berlingske Tidende med til at hjælpe bladet op. Familien gik over til kristendommen, da Ernst var 3 år.

Under det teologiske studium stod Trier først kritisk over for Grundtvigs tanker, men i 1859 skiftede han over til det grundtvigske. Han sluttede sig til Vartov-kredsen, kom jævnligt i den gamle digterpræsts hjem og bevarede en nærmere forbindelse med Grundtvig end nogen anden i sin generation.³

Trier meldte sig i begyndelsen af 1864 til tjeneste som feltpræst, men feltprovst Höyer-Møller mente, at han var for ung og uerfaren. Men Trier kunne blive feltdegn, hvilket han blev i april 1864 - vist som den eneste, der har haft en sådan stilling. Han skulle hjælpe til ved gudstjenesterne, men kom også selv til at tale til soldaterne, som kom til at sætte stor pris på ham.

Inden han tiltrådte, havde hæren lidt nederlag ved Dannevirke, Sankelmark og Dybbøl. Hovedkvarteret for den slagne hær blev flyttet til Fyn, hvor der også skulle holdes gudstjenester. Trier fulgte feltprov-

Til venstre Ernst Trier i de sidste studieår, ca. 26-27 år gammel. Til højre Marie Trier, f. 1845 som datter af provst Abel i Dalum. Hun er af sin mand skildret som livlig; ikke desto mindre ser hun ret alvorlig ud på billedet.

sten rundt til præsterne. Også til Dalum måtte Trier med, skønt han hellere ville være ude hos Kristen Kold, der i 1862 havde begyndt en ny højskole i Hjallesø.

Ved den smukke præstegård var der en stor rummelig gårdsplads. Avlsbygningerne lå til venstre, og ud for porten var præsteboligen med slyngværk op ad muren. Modtagelsen var hjertelig. Efter at de to provster var gået ovenpå for at aftale nærmere om to gudstjenester den 20. og 21. juni, gik Trier ud i havestuen. Om det romantiske møde med Marie Abel fortæller han: »Odense å løb forbi, gemte sig et stykke mellem krattet, kom atter til syne og slyngede sig gennem de bløde enge, indtil den tabte sig i det fjerne henimod Odense. Bøgeskoven lå som en bred ramme udenom. Jeg var gået hen imod åen og stod atter betagen af stedets skønhed. Så hørte jeg raske fodtrin bag ved mig. Lidt ærgerlig over ikke at kunne få lov til at være i ro, vendte jeg mig om.

En ung pige, strålende af ungdom og friskhed, stod for mig. Hendes blå øjne, hendes sanddru blik, hele hendes jomfruelige ydre passede forunderligt sammen med engen og skoven rundt omkring. Hun fortalte mig, at hun var præstens yngste datter.

Har De lyst til at se mit lysthus? spurgte hun.

Så førte hun mig over terrassen dertil.

Men nu skal De se min bænk! udbrød hun lidt efter.

Her skal De se, sagde hun, da vi kom derhen, hvor skjult den står. Folk fra Odense spadserer ofte herude og kommer ned ad den gang dér. Jeg sidder så gemt bagved, og der er ingen, der ved det. Er det ikke morsomt?

Jeg var helt forbavset over den unge pige, der aldeles uventet var kommet mig i møde. Hun var så jævn og ligetil.

Jeg fulgte hende villigt og gerne, da hun kort efter sagde:

Nej, nu skal De se min kilde! Den hedder Marie-kilde og er opkaldt efter mig.

Da vi stod ved stedet, blandede kildens sagte rislen sig med lyden af åen, der løb lige under. Jeg fik dog ikke lov til at være i den unge piges selskab. Provsten skulle køre og jeg med ham.

Men jeg havde første gang set Marie, min tilkommende hustru.⁴

Da Marie skulle spille ved regimentsgudstjenesten nogle dage senere, fik de to atter lejlighed til at tale sammen. I løbet af sommeren mødtes Ernst og Marie adskillige gange. Men en afgørelse på forholdet måtte vente. Trier ville ikke fri, før han havde fortalt hendes fader om sit kirkelige standpunkt: »Denne lejlighed tilbød sig, da jeg den 16. søndag efter trinitatis skulle prædike i stedet for ham (provsten) i Dalum og Sanderum kirker. I min prædiken søgte jeg så bestemt som muligt at lade mine tilhørere og deriblandt provst Abel vide, at jeg var en discipel af Grundtvig. - Dagen efter, at jeg havde prædiket, gik jeg op til Maries fader på hans studerekammer for at begære hans datters hånd af ham. Han var tilsyneladende noget forbavset over, at jeg søgte ham dér, men da jeg omsider var kommen frem med, hvad der lå mig på hjerte, rejste han sig hurtigt. For første og sidste gang så jeg en forandring i hans ansigtsudtryk. Han blev et øjeblik ganske bleg; så sagde han mildt, at da han havde tillid til mig, ville han gerne give mig sin datter. Øjeblikket efter var han atter den stive, afmålte mand og sagde, som om intet var hændt: »Skal vi så gå ned til de andre!« Men jeg skyndte mig ned ad trapperne og ud i haven til Marie.«⁵

Den 11. september 1864 blev de forlovet: »Det gik således ikke efter den bestemmelse, som Maries søstre for løjter stillede til husets vordende svigersønner: De må ikke være københavnere, de må ikke være jøder og endelig ikke grundtvigianere!«⁶

Efter forlovelsen flød en livlig strøm af breve mellem de to. Ikke alle breve er medtaget, og særlig personlige oplysninger er udeladt i det udvalg, svigersønnen Povl Hansen udgav under førnævnte titel, »Ernst Trier og Marie Abel. En brevveksling«. Men ellers giver brevene et fint

*Ernst Trier og Marie Abel
som forlovede.*

indtryk af de forlovedes tanker om tidens spørgsmål, om drømmene om den fremtidige højskolegerning og ikke mindst om deres længsel efter at holde bryllup.

Trier berørte brylluppet allerede den 26. oktober. Men Marie skulle ikke begynde på udstyret: »Et halvt års varsel skal jeg nok altid give dig, så er der jo god tid til den ting. Men når din fader tror, at det vil vare 4 år - siger og skriver 4 år, da tror jeg, at han tager fejl.« Men 2 ½ år gik der dog!

Oprindeligt havde Trier tænkt på at virke i børneskolen. Men i et brev den 8. december fortæller han, at Grundtvig havde vendt hans tanker i en anden retning: »Folkehøjskolen og gerningen dér pegede han på for mig; dér skulle der arbejdes, om Danmark kunne få en fremtid, og de, der skulle arbejde dér, skulle gøre det og overlade børneskolen til andre.« Trier fulgte rådet fra Grundtvig, som var hans nære rådgiver i praktiske og dogmatiske spørgsmål.⁷

Den 9. december skriver Marie, at den ændrede plan var overraskende, men hun ville ikke sætte sig imod noget, der glædede ham:

»Og jeg vidste jo, at hvor du var, kunne jeg også være, og måtte jeg også være. Men ellers er mit svar ganske, som du har tænkt det: Ja, jeg følger dig med den største tillid, hvor du fører mig hen.«

Marie følger højskoleplanerne med opmærksomhed. Den 6. juli 1865 skriver hun: »I dag læste jeg i Dagbladet, at cand.theol. E. Trier havde bekendtgjort at ville begynde en højskole i Vallekilde, »så vidt vides i grundtvigiansk stil«. Den sidste bemærkning kunne han gerne have sparet.«

Med det varme menighedsliv som baggrund skriver Trier den 18. juni meget illoyalt mod svigerfaderen: »Kære Marie, nu da dette liv også rører sig i dig, så kan gudstjenesten i Dalum ikke længere tiltale dig. Det kan ikke være anderledes. Men derfor, når du kan, ty da til det sted, hvor der virkelig samles en kristen menighed.«

Det er tanker, som Marie i stigende grad påvirkes af. Det kan vi se af hendes brev den 10. september: »Som du ved, bryder jeg mig ikke stort om at gå i kirke her hjemme. Jeg kan ikke gå der med lyst, men på den anden side kan jeg mærke, at det støder fader, når jeg ikke gør det.«

Efter mange forberedelser er Triers højskole i Vallekilde begyndt. Den 2. november 1865 skriver han: »Så er skolen begyndt - det er virkelig sket - herinde ved siden af sidder 29 karle - det er mine elever. Ja, Marie! kunne dog papiret tale! Forunderligt er det alt sammen.«

Flere breve berører provst Abels standhaftige modstand mod deres giftermål uden en kongelig ansættelse med fast indtægt. Den 3. marts 1866 skriver Marie, at faderen betragter Triers højskoletanke som en ungdommelig flyvegrille, »som han nok opgiver, når nogle år er gået, for så vil han sagtens tænke på at gifte sig, hvilket der jo ikke kan være tale om, så længe han bliver ved den højskole«. Der lå unægtelig mørke skyer over de unges bryllupsplaner.

Under et besøg hos de kommende svigerforældre i København var Marie i Vartov kirke. Den 13. marts skriver hun: »I søndags prædikede Grundtvig så dejligt og så forståeligt, så jeg rigtig kunne have godt deraf. Jeg er så glad, når jeg sådan en gang kan forstå ham, for jeg kan jo ikke fragå, at det er de færreste gange, at det er tilfældet.« Mange oplevede, ligesom Marie, at det var salmesangen og den særlige aura omkring den Gamle, mere end prædikenen, der trak folk til Vartov.

Det lå Trier meget på hjerte, at hans fæstemø bedst muligt kunne forberedes til at blive højskolemoder. Som en beskyttet datter i et hjem med stor, fast indtægt havde hun intet lært om madlavning og husgerning. Hvordan kunne hun hjælpes? Folkevækkeren Kristen Kold havde i 1862 grundlagt en højskole i Hjallesø - dér, hvor den nuværen-

de landbrugsskole ligger. I grundtvigske kredse havde Kold et stort navn; også Grundtvig var en beundrer af ham. Flere grundtvigske teologer var dog skeptiske. Måske var der lidt standshovmod med i spillet. Kold var jo kun læreruddannet! I et brev skrev højskoleforstander Grove lidt spydigt: »At komme til Fyn uden at se Kold er som at komme til Rom uden at se paven!«⁸

Da Kolds søster var dygtig til at forestå husholdningen på broderens højskole, hvor forholdene lignede Vallekildes, ville det være naturligt, at Marie tog derud. Men den skønne plan strandede. Da Marie gik til sin fader for at høre hans mening, var svaret klart: »Dog må du, for ikke at volde vor kære unge ven skuffelse, sige ham, at så længe du er i mit hus, vil ikke for dit vedkommende den allerfjerneste nærmelse til det koldske commers på Hjallese mark finde sted.« - De barske ord om den beundrede Kold gjorde ondt.⁹

I stedet kom Marie nogle måneder i 1866 over til Charlotte og Ludvig Schrøder på Askov Højskole, hvor hun var glad for at være. Fritiden udnyttedes også til andet end kammeratskabsliv. Hun besøgte flere gange en gård, hvor hun var med til at slagte og behandle en kalv. Det skriver hun om i et brev den 21. juni og fortsætter: »Jeg tager også undervisning dernede i den ædle malkekunst. Konen dernede siger, at det er godt for mig at kunne malke, dersom jeg nogensinde selv får køer.« - Der var meget, en beskyttet provstedatter skulle sætte sig ind i!

Da Marie kom hjem fra det vellykkede højskoleophold, var der løsnet op for brylluppet. Den 14. november fortæller hun glædestrålende om faderens ændrede holdning: »Det er forunderligt, at fader, som før har været så stiv, ikke ville høre tale om noget bryllup, nu selv taler om brylluppet. Han betragter det næsten som en afgjort sag, at vi får bryllup til påske. Ham har Vorherre således formildet. Den kære gamle fader, han er dog så rar og venlig i vinter.«

Kvindelist fornægter sig ikke. Videre i brevet skriver hun: »Du spørger, om du må skrive til ham angående forlængelse af min julerejse; nej, min ven, det vil jeg bestemt fraråde dig, nej, lad så hellere mig se at få det sagt til ham i et belejligt øjeblik.«

Før brylluppet skrev Ernst Trier til svigerfaderen om forhåbningerne til fremtiden, men også om, at der kunne blive vanskeligheder med udkommet. Svaret fra Abel var opløftende: »Til svar fik jeg i et venligt brev hans endelige ja, ja så fuldt og godt, som jeg aldrig har turdet vente det. Besvær Dem derfor aldrig mere om at opgøre pecuniære beregninger, thi jeg stoler 17 gange mere på Deres karakter og hele personlighed end på alle talstørrelser i verden.«¹⁰

Marie skriver den 19. marts: »Det er næsten komisk med min gamle fader; tror du nu, jeg får ro for ham, før jeg giver mit minde til, at der skal lyses for os.«

Om lysningen skriver hun den 24.marts: »Ja, nu er der lyst første gang for os. Det er underligt at høre: »Der lyses til ægteskab - for Ernst Johannes Trier og Nathalia Marie Abel.« Jeg synes slet ikke, at det var mig. Jeg har overhovedet svært ved at sætte mig ind i, at jeg snart skal rejse hjemmefra for bestandig!«

4. påskedag, den 24. april 1867 stod brylluppet i Dalum kirke. Dagen før var Ernst kommet til Dalum, hvor han og Marie opsøgte de kære og kendte steder, deres lysthus, Marie-kilde og Fruens Bøge. Om brylluppet skrev brudgommen senere i sine erindringer: »Fra præstegården gik den lille brudekare, der næsten udelukkende bestod af hendes og mine nærmeste slægtninge, gennem hasselgangen til kirken, og derind førte den statelige fader så hende, den skønne brud.«¹¹

Det kan synes mærkeligt, at den københavnsfødte isreals-ætling blev banebryder for den danske højskole. Til de mange elever, hvoraf de fleste kom fra landet, fik han et nært forhold. Også Marie gik helt ind i højskolearbejdet, der var slidsomt med mange pligter og opgaver.

Men hendes tid i Vallekilde blev kort. Allerede den 22. juni 1873 døde hun fra 4 småpiger. Hun havde fået en ondartet fåresyge ved at pleje en højskoleelev. Andre sygdomme af tyfusagtig karakter stødte til og førte til hendes død. I 10 breve til forældrene fra 6. til 23. juni skildrede Ernst Trier sygdomsforløbet. I det sidste brev skrev han: »Ja, nu er Marie borte. Vorherre har kaldet hende til hvile, og det er min trøst og mit håb, at hun har fået den hvile, hun så højlig trænger til. Engang vil Gud atter oprejse hende, og vi skal atter ses og mødes. Og her sidder jeg ene tilbage med mine fire små piger; men jeg takker jer for jeres store kærlighed mod min Marie, hvor skønnede hun derpå.«¹²

Ernst Trier døde i 1893 og blev begravet i familiegravstedet ved Vallekilde Højskole, men hans skole lever stadig. Selv om Ernst Trier ikke opfyldte svigerfaderens store ønske om »kongelig ansættelse med fast løn», begav datteren Marie sig dog fra det trygge Dalum ud til en usikker fremtid med sin elskede. Uden vaklen, som hun havde skrevet i brevet: »Jeg følger dig med den største tillid, hvor du fører mig hen.«

Kildehenvisninger

1. Ernst Trier: 25 års skolevirksomhed i Vallekilde. II, s. 27.
2. H. Rasmussen: En fynsk landsby for 50 år siden. Nedskrevet 1905. Manuskript i Landsarkivet, Odense.
3. Dansk Biografisk Lexikon, 3. udg.
4. Ernst Trier: 25 års skolevirksomhed i Vallekilde. II, s. 12.
5. Samme, si. 18-19.
6. Povl Hansen: Højskoleforstander Ernst Trier. II, s. 182.
7. Samme, s. 169.
8. Refereret af Jørgen Bukdahl i Højskolen til debat 1961, s.60.
9. Povl Hansen: Højskoleforstander Ernst Trier. II, s. 151.
10. Ernst Trier: 25 års skolevirksomhed i Vallekilde. II, s.53.
11. Samme, si. 54.
12. Povl Hansen: Højskoleforstander Ernst Trier. II, s. 338-342.